

Psykopaten - uten samvittighet

17.okt 2003 07:00

Av: Erik Tunstad , Redaktør

”Jeg er en svært følsom person. Du kan ikke la være å bli glad i disse ungene” sa Genene Jones etter at hun hadde drept to spedbarn, og var under mistanke for drap på ytterligere ett dusin.

”Jeg er den mest kaldblodige jævel du noensinne kommer til å møte”, sa Ted Bundy da han endelig ble arrestert.

Det siste utsagnet var antagelig så korrekt som det kunne blitt - og kunne kanskje vitnet om en eller annen form for selvinnsikt, hadde det ikke vært for at det bare var enda en tillært frase, fra en mann som klarte å voldta og drepe kanskje mer enn 100 unge jenter, nettopp på grunn av sin evne til å gi folk det de vil ha.

Psykopaten er sjarmerende, ofte svært sjarmerende, skriver Robert D. Hare i boka ”Uten samvittighet”, men selvinnsikt er det siste du bør forvente.

Tillærte fraser, bør du derimot vente deg mange av. I tillegg: Skuespill, store fakter, manipulering...

Møter du en prangende, selvhevdende, narsissistisk pratmaker, kan det godt være han er helt normal, fortsetter Hare, men en og annen alarmlampe bør lyse - for din egen del.

Når vi hører ordet psykopat, tenker vi kanskje på seriemordere, Ted Bundy fra virkeligheten eller Hannibal Lecter fra filmen - eller på Hitler og Stalin.

Men de aller fleste psykopater er ikke mordere. Takk og pris, tatt i betraktning at mellom to og tre prosent av menn tilfredsstiller denne diagnosen, og oppunder én prosent av kvinnene.

Men det betyr ikke at de ikke gjør skade, og det er det som er Hares poeng: Konemishandlere, familieterrorister, bigamister, svindlere, småtjuver, intrigemakere, plageånder, sykelige kranglefanter - de finnes overalt, og hundretusener av uskyldige ofre står igjen med ødelagte liv, ødelagt økonomi og ødelagt selvfølelse.

Det er disse ”vanlige” psykopatene som utgjør den største trusselen mot folk flest, og som Hare forsøker å lære oss å gjenkjenne i boka ”Uten samvittighet”.

En psykopat kjennetegnes først og fremst av et avvikende følelsesliv, eller snarere mangel på et følelsesliv. Noen forfattere, som true crime-forfatteren Colin Wilson, har sammenliknet psykopaten med et voksent barn, en fireåring i en 30-årings ham. Hvilket noen og enhver kan se for

seg som et monster.

Den virkelige psykopat er verre, for psykopaten har trekk du ikke finner selv hos en bortskjemt drittunge, det måtte eventuelt være hos en psykopatisk bortskjemt drittunge, for de fleste voksne psykopater har vært psykopatiske barn.

Psykopaten mangler ekte følelser, i hvert fall følelser for andre mennesker, men kjennetegnes av stormende grunnhet - de føler dypt på en overflattisk måte, sier Hare. Dette resulterer i aggresjon, utøvet uten evne til anger, skyldfølelse eller medfølelse. Hvem er disse menneskene? , tenker de kanskje, undrende: Og hvorfor skulle jeg bry meg?

Robert D. Hare er en anerkjent ekspert på området. Han har studert psykopater, både innenfor og utenfor murene i flere tiår, og utviklet i sin tid the "psychopathy checklist", et diagnostisk verktøy som benyttes over hele verden i forsøk på å finne ut hvem som er og hvem som ikke er.

- Jeg ville vært en idiot om jeg ikke tok det som var å ta, før de tar det fra meg, er et omkved. Hvilket sier noe om psykopatens virkelighetsforståelse: Verden er en kamp, og alle er like egoistiske som meg. Dette er en innsikt som kan lede tankene hen imot en biologisk forståelse av fenomenet.

For: Hva er egentlig en psykopat?

Hare forsøker å gi et bilde: Forestill deg en fargeblind. Han vet når det lyser grønt, og går - men aner ikke hvordan grønnfargen ser ut. Tilsvarende vet psykopaten at barn er noe man er glad i, og som andre synes det er fint at man elsker - men aner ikke hvorfor.

Derfor kan man bli servert utsagn, som de jeg siterte i ingressen.

På denne måten klarer Hare jobben sin. Han klarer å gi oss et bilde av hvordan en psykopat oppfører seg, hvilket er nyttig og skremmende nok. Men han klarer ikke å gjøre oss mye klokere i forhold til hvorfor han eller hun er slik.

Psykopati er en tilstand, men det er ikke galskap. Han vet at han skader deg, han vil det, og er strafferettslig tilregnelig. Så: Hva er han da?

Lider han av en hjerneskade? For mange er svaret ja, men slett ikke for alle. Ikke engang for flertallet.

Grovt sett finnes det en arv- og en miljøforklaring, og Hare faller klokkelig nok ned på en blanding av disse. Men han misforstår biologien, karakteristisk for en psykolog av den gamle, sosialvitenskapelige skole.

Psykopatien kan nemlig forstås som en strategi. Ikke selvalgt, men som en nærmest subkulturell genetisk strategi, en cheaterstrategi, som en biolog ville si - og forstå. Som en annerledes og lite beundringsverdig måte å klare seg i samfunnet på, et alternativ til den vanlige sosiale kontrakten alle vi andre lever etter. Det funker å stjele, lyve, skade og herske, så lenge ikke alle andre gjør det samme.

Suksessen er ikke stor, men stor nok til å holde tendensen i live. Bli det imidlertid for mange av dem, ville vi andre utviklet strategier for å utrydde dem - rått nok.

At Hare ikke har tatt de siste tiårenes sosiobiologiske forskning inn over seg - psykologer som Linda Mealy og Marney Rice har skrevet innsiktsfullt

om dette - er en av de store svakhetene med Hares bok.

En annen er at jeg som leser blir sittende igjen med en rekke ubesvarte spørsmål: Er for eksempel psykopatien konstant i tid og rom? Vil en psykopat vite at han er psykopat? Er psykopatien svaret på det store spørsmålet, nemlig: Hva er ondskap?

Slik sett er boka god, men ikke glimrende.

Når vi legger til at den norske oversettelsen er den dårligste jeg noensinne har vært borte i - det finnes knapt en grammatisk riktig setning i hele boka, og det finnes noen skikkelige kalkuner, gjør det at jeg har problemer med å anbefale boka, selv om den opprørte meg. Det er ikke mange bøker jeg har tenkt så mye på de siste månedene.